

Jelena Marićević

Eho *Tibetanske knjige mrtvih* u romanu *Cink* Davida Albaharija

„da li je smrt stvarna?“ (*Cink*, str. 36)

„mrtav – živ, u čemu je razlika?“ (*Cink*, str. 89.)

Razmišljajući kako da otpočnem ovaj tekst, opredelila sam se da se poslužim jednim citatom iz Albaharijevog *Cinka*: „Priča sam ja. Ukoliko ne govori o meni, priča ne govori ni o kome“,¹ preinačivši ga u sledeće: Tekst koji sada pišem sam ja. Ukoliko se u njemu makar jednim delom ne govori o meni, tekst bi se mogao pripisati bilo kome. Da razjasnim. Rodila sam se 1988. godine, od najranije svesti o sebi prati me misao o smrti. Godine kada sam se rodila, pojavio se i roman *Cink*², Davida Albaharija, ali 1988. je i godina kada je izašlo drugo izdanje *Tibetanske knjige mrtvih*³ koje, gle inspirativne koincidencije, sadrži umesto pogovora Albaharijev prevod Jungovog teksta *Psihološki komentar 'Tibetanske knjige mrtvih'*.

Suočivši ove dve knjige, izdvojila sam, najpre, dve zajedničke ključne reči koje bitno određuju njihovu suštinu: svetlost i zvuk (koje će i uokviriti ovaj tekst), s tim da je, razume se, smrt ta koja ih obe prožima i objašnjava. *Tibetanska knjiga mrtvih* govori o svetlostima koja se javljaju u trenutku smrti (prvoredno jasno svetlo i drugoredno jasno svetlo). Ujedno,

---

¹ David Albahari, *Cink*, “Stubovi kulture”, Beograd, 2004, str. 62. (Svi navodi prema ovom izdanju).

² Prvo izdanje: David Albahari, *Cink*, pogovor: Aleksandar Jerkov, “Filip Višnjić”, Beograd, 1988.

³ *Tibetanska knjiga mrtvih (Posmrtna iskustva u Bardo Ravni)*, sakupio i izdao: V. J. Evans Venc, preveo: Branislav Mišković, “Prosveta”, Beograd, 1988.

svetlost ovde označava početak Bardo-a⁴, dok kraj može biti stanje Budastva (Nirvana) ili najčešće, ponovno rođenje/karmička reinkarnacija.

U Albaharijevom romanu, koji postavlja smrt naratorovog oca u središte problema mogućnosti neizlišnog pripovedanja, svetlost je ta kojom se roman začinje; svetlost je znak za rađanje romana, na čijem kraju autor treba da „svetlost sa početka priče pretvori u veću svetlost na kraju (koja se nepažljivom oku može učiniti kao tama, kao mrak)“⁵. Skupa uzev, izneto možemo sagledati i ovako: Inkarnacija Albaharijevog umrlog oca može biti priča, sa svetlošću kao tibetanskom oznakom za smrt na početku, ali smrt koja podrazumeva mogućnost ponovnog rađanja, u vidu čega god (biljke, životinje, i sl.), a u Albaharijevom slučaju priče. Na ovaj način uviđa se svojevrsna linija dodira koja tibetansku i albaharijevsku svetlost dovodi u istu ravan posmatranja.

Svakako, ovo zapažanje nije dovoljno za utemeljenje naslovom nametnute perspektive. Motiv materice takođe je od signifikantnog značaja za ovo ispitivanje. Roman *Cink* iznosi sledeće: „Logor je bio neka vrsta utrobe, materica koja ga je [oca] izbacila u svet; u *drugačiji* svet, nema sumnje“⁶. S druge strane, drugi deo druge knjige *Tibetanske knjige mrtvih*⁷ kroz opis ponovnog rođenja, detaljno opisuje pet načina zatvaranja vrata materice, do materičnog rođenja, tj. povratka u ljudski svet, svakako *drugačiji* od onog u kojem se prethodno obitavalo. No kako to sad korespondira sa *Cinkom*? Treba reći da je za Tibetance krajnja instanca Budastva to da ne dođe do reinkarnacije već do Nirvane, ali ako do toga ne dođe, nije svejedno koja će vas materica izbaciti u svet. U tom smislu, materica je iskušenje, mučenje, izazov, promena, ali i inicijacijski prostor koji znači izlazak iz Bardo stanja u onaj *drugačiji* život. Uz to, u materici delaju „furije mučiteljke“⁸. Shodno tome, ne može nam Albaharijevo izjednačavanje logora i materice delovati pomalo sarkastično, pa i drsko, ili nedovoljno srećno izvedeno, ako imamo u vidu da se za matericu pretežno vežu pozitivne i prijatne konotacije. Baš u tibetanskom kontekstu sagledano, metafora dobija na preciznosti.

Kad smo kod materice, treba se dotaći i Albaharijeve devojčice/devojke, značajne figure kurzivom ispisanih deonica u romanu: „Moj otac je devojčica koja postaje devojka da

---

⁴ Bardo je međustanje između smrti i ponovnog rođenja, posredno stanje svesti. (*Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 27).

⁵ *Cink*, str. 33.

⁶ *Cink*, str. 62.

⁷ *Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 117-141.

⁸ *Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 129-131.

bi otkrila svetlost u sobi, u sebi, na obali mora⁹. Iako je osobenost Albaharijevog pripovedanja da priča pripoveda onim što je u njoj odsutno¹⁰, što se iz citiranog može zaključiti, ovaj tekst nam može ponuditi još jedan aspekt tumačenja date situacije. Možemo pomisliti na jungovsku animu i animus u izjednačavanju oca (muškog principa) i devojčice/devojke (ženskog principa), a upravo nas i Jungovo tumačenje *Tibetanske knjige mrtvih* dovodi do misli o dualizmu¹¹ svega, pa i svakog božanstva. U pominjanom Bardo stanju odlučuje se koji će princip prevladati, pa tako umrli otac može biti i potencijalna devojčica u sledećoj inkarnaciji, što, razume se, ne negira prethodnu egzistenciju, ali je ona bitno *drugačija*. Ako je otac izjednačen sa pričom i sa devojčicom, onda se može doći i do toga da je priča androgina, da sintetiše u sebi oba rodna principa.

U ovom trenutku valja se pozabaviti ne samo dualizmom priče, već i „mnoštvom“. Dok nas *Tibetanska knjiga mrtvih* obaveštava da se u Bardo stanju čovekova duša mora suočiti sa sopstvenim mnoštvom (mironosnim i gnevonosnim božanstvima svačijeg sopstva¹²), u *Cinku* imamo posla sa postmodernim plutajućim subjektom: „Ne snalazim se više u tim prepadima vlastitog mnoštva“¹³. Prolazeći kroz Bardo, suočavajući se sa sobom, duša dolazi na kraj svog međustanja. Možda je tako tibetansko međustanje nalik na put kroz koji prolazi pisac pišući: sukob sa smrću, suočavanje sa sobom i svojim mironosnim i gnevonosnim mislima, rođenje dela, za kojeg nije svejedno koja ga je materica porodila, kad mu već nije bilo suđeno blaženo Budastvo i Ništavilo.

Šta, najposle, znači u svemu ovome „cink“? Kakav je to zvuk? Ovaj zvuk može biti oznaka za dolazak smrti - znak za smrt psa i oca kod Albaharija, ali i znak za „prirodni zvuk Istine“¹⁴ u sedmom danu Bardo stanja, koga treba spoznati u mnoštvu („te zvuke“), jer su od „intelektualnih sposobnosti (...) sopstvene (unutrašnje) svetlosti“¹⁵.

Svetlost, motiv materice, „šakti“, „mnoštvo“, zvuk/ zvuci, reči su koje sintetišu ovaj tekst, a impliciraju pitanje večite tajne rođenja i(li) smrti. Da li je „cink“ eho nekog od zvukova tibetanskog Bardoa? Ili je *Cink* sam Bardo, albaharijevsko međustanje između smrti i rođenja? Brz, gotovo neprimetan, nerazumljiv prelaz, „seoba“, iz jednog u nešto *drugačije*?

---

⁹ *Cink*, str. 53.

¹⁰ „Priča o njemu [ocu] morala je da bude priča koja nije o njemu“ (*Cink*, str. 95).

¹¹ Taj dualizam naziva se „šakti“ (*Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 64).

¹² *Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 48-95.

¹³ *Cink*, str. 11.

¹⁴ *Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 72.

¹⁵ *Isto*.

Može delovati da ovaj tekst nema mnogo svrhe. Čemu ove analogije, koje nekom čak mogu delovati nategnuto? Da doprinese tezi je „sve u vezi“? Istina, ovaj tekst govori ponešto i o onome koji ga piše, ali postoji još nešto. *Tibetanska knjiga mrtvih* daje neke odgovore o životu i smrti koje ne daju *Biblija* ili *Talmud*¹⁶, a na nju se Albahari, možda svesno, a možda i nesvesno oslonio.

Za sam kraj, citiraću Jungov komentar *Tibetanske knjige mrtvih*: „Dobro je što takve knjige postoje, za sve namere i svrhe 'nepotrebne', postoje. One su namenjene onim 'čudnim ljudima' koji više ne obraćaju mnogo pažnje na koristi, ciljeve i značenje današnje 'civilizacije'“¹⁷. Možda je i ovaj tekst nepotreban, ali možda je i dobro što je nastao, možda će mu se neki „čudak“ obradovati.

Jelena Marićević

---

¹⁶ Na koje Albahari direktno referiše u svom romanu.

¹⁷ K. G. Jung, *Psihološki komentar 'Tibetanske knjige mrtvih'*, u knj. *Tibetanska knjiga mrtvih*, str. 158.